

פרק ה

"אברך" – מהו?

סיימנו את הפרק הקודם בהנחת יסוד, שהצעד הראשון המתבקש מכל מי שמכנה את עצמו "אברך", הוא – לבחור להיות אברך.

בכדי לבחור להיות אברך, עלינו למצוא תשובה לשאלה בסיסית, אולי מגוחכת במקצת:

מה זה בעצם "אברך"?

למה אתה מתכוון כשאתה אומר "אני אברך"?

באופן אישי, כשאני אומר "אני אברך", כוונתי לומר שאני מקדיש את חיי ללימוד תורה, וכל סדר יומי סובב סביב זה. למיטב ידיעתי, המבוססת על החינוך הישיבתי, תואר הכבוד הנעלה ביותר הינו - "אברך".

האם יש מה להשוות בין אברך לכל אדם אחר? אין שום השוואה. אפילו משגיח בשיבה אינו עומד באותה רמה של אברך כולל שקוע בלימוד. אברך מקדיש את כל חייו ללימוד התורה, ואילו משגיח מקדיש את רוב זמנו לחיזוק ועידוד בחורים, כלומר – מצוות חסד. ידועה לכל המשנה המפורסמת, הקובעת "ותלמוד תורה כנגד כולם", כלומר – גם כנגד מצות חסד.

גם ר"מ בשיבה, מבחינה מסוימת אינו בדרגת אברך שתורתו אומנותו, מכמה סיבות: א. אברך לומד תורה אך ורק לשמה, לעומת הר"מ שיש לו כמה וכמה סיבות נוספות ללמוד. ב. אברך מתפרס על כל חלקי התורה, לעומת הר"מ שמתוקף תפקידו עליו להיות ממוקד בדפים מאוד מסוימים. ג. אברך מנצל את כל זמנו ללימוד, לעומת הר"מ שצריך להשקיע זמן רב בטיפול בבחורים.

סיפר לי ידיד, שבאחת הבריתות שערך הוא כיבד את מרן הגר"ש וואזנר זצ"ל בסנדקאות, ולאחר מכן גם באמירת הברכות. לפני אמירת הברכה שאל אותו הרב: "אתה אברך?" הוא השיב בחיוב, תוך שהוא תמה על העלאת השאלה ברגעים אלה. במהרה התבררה תמיהתו: הרב הגיע למילים "ויקרא שמו בישראל" ואמר: "ויקרא שמו בישראל, פלוני בן מורנו הרב פלוני"...

זו היתה התייחסותו של פוסק הדור לאברך כולל המקדיש את חייו לתורה.

חיבן הגאווה הפנימית?

מידי פעם מתברר לי שלא כולם חושבים כך. ואין כוונתי לאנשי העולם הגדול, אלא לאנשי בית המדרש. לא כל האברכים גאים במעמדם.

נכחתי פעם במפגש עם כמה עובדים לפרנסתם, במגוון מקצועות מכובדים – פסיכולוגים, יועצים ומטפלים למיניהם, וכדומה. שאלו אותי במה אני עוסק, ועניתי בגאווה פנימית – “אני אברך”. השואל הגיב בהתפעלות: “כל הכבוד לך שאתה לא מתבייש בזה. הרבה אברכים מרגישים צורך להוסיף משהו – אני אברך ומלמד בו... אני אברך ויועץ לענייני...”

ישנם אברכים שמרגישים לא בנוח להצהיר “אני אברך”. הם חשים שבאמירה זו הם כביכול מעידים על עצמם שאינם מצליחים בחיים.

מדוע זו הרגשתם? וכי אינם מאמינים שלימוד התורה הינו הערך הנעלה ביותר? האם אינם מכירים את הפסוק “כל חפצך לא ישוו בה”? ניתן להניח שכן. אם כך – מהיכן נובעת תחושת הנחיתות?

איבוד משמעות התואר

הנחיתות נובעת מכך שהמילה “אברך” איבדה את משמעותה.

עקב ריבוי הכוללים בדורנו, והמצב שכל בחור אחרי החתונה פונה לכולל באופן טבעי, נוצר מצב שכל חרדי נשוי הלוכש חולצה לבנה מוגדר כ”אברך”. התואר “אברך” אינו ניתן רק למי שעמל בתורה ומתעלה בה מיום ליום, אלא למי שלא יוצא לעבוד, רשום בכולל כלשהוא, ומקבל את מילגת הדתות.

כל בחור ישיבה אחרי החתונה פונה באופן טבעי לכולל. ישנה ברכה מרובה במצב זה, וכפי שיבואר בהמשך הספר בס”ד, אבל למעשה נוצר מצב שהכולל לא מיועד רק ללומדי תורה אלא למגוון רחב של אנשים, גם כאלה שאינם לומדים כלל. אותם אנשים אינם נמצאים בכולל משום שהם בוחרים ללמוד, אלא משום שזו ברירת המחדל של כל חרדי נשוי שלא החליט על דרכו בחיים.

מצב עניינים זה גורם לחלק מהאברכים לחוש נחיתות מסוימת במעמדם, והם לא מרגישים בנוח להצהיר על עובדת היותם אברכים.

ומשום כך, אם ברצוננו להחליט להיות אברכים מתוך בחירה – עלינו לברר מה

קורה בכוללים. את העובדות כולנו יודעים: יש כאלו שלומדים ויש כאלו שלא. אבל חשוב לעשות סדר בדברים, ולהגדיר ברורות למה אנחנו מתכוונים כשאנחנו מחליטים להיות אברכים.

וזאת יש לדעת, שההגדרה המדויקת של המושג הזה משפיעה מאוד על רמת הדרישות שלנו מעצמנו. אם "אברך" בעינינו הוא, נניח, כינוי לתלמיד חכם גדול, אנו רואים את עצמנו מחויבים להיות תלמידי חכמים גדולים. ובאותה מידה כך הם פני הדברים גם לצד השלילי: אם בעינינו הביטוי "אברך" הוא כינוי לאיש שהולך לכולל כמו כולם, ללא מטרה מיוחדת – זה בדיוק מה שנהיה.

ובכן, שוב אני מציע לקרוא, לפני שהוא ממשיך את הקריאה – לנסות לתת בעצמו את ההגדרה.

בהנחה שעשית זאת, הבה נמשיך.

ארבע קביעות

השורות הבאות עלולות להישמע עוקצניות, אבל הן בכלל בכלל לא כאלה. אני אישית אברך כולל, ורואה בזאת שליחות קודש שאין מה שישוה לה. אלא שדווקא מתוך גישה זו, לדעתי התואר הנפלא "אברך" לא מגיע לכל אחד. תואר זה הוענק במקורו לאנשים שבחרו להקדיש את חייהם ללימוד התורה. **לימוד ממש**. לא עיסוקים שונים סביב בית המדרש, לא גבאי צדקה, ולא כלי קודש מסוגים שונים. כל עיסוקים אלה ראויים להערכה רבה, אבל הם לא שייכים לתואר "אברך". רק מי שיושב מול הגמרא, עוסק בלימוד רצונו של הקב"ה ומקדיש לזה את חייו – הוא זכאי באמת לתואר המרומם הזה.

כך היה אמור להיות, אבל למעשה, במציאות המושג "אברך" מגדיר כמה וכמה סוגים של אנשים שאין קשר ביניהם. אפרט את הסוגים הללו מלמעלה למטה.

בראש הפירמידה עומדים האנשים המקדישים את חייהם לתורה. הם אוהבים את התורה ומחוברים אליה; הם מתעקשים ללמוד גם כשקשה; הם שמחים כאשר מתחדש להם חידוש טוב; הם משתדלים לשמור על סדרי הלימוד, וכמובן – אינם גולשים באינטרנט **המסונן** בשעות הערב המאוחרות.

אברכים כאלה נמצאים לאלפים ולרכבות בהיכלי התורה. רבים בוחרים להשמיץ את האברכים בטענה שחלק נכבד מהם לא עושה כלום. אבל המציאות היא שככל

שהאדם מכיר מקרוב יותר את הכוללים, כך הוא רואה יותר ויותר אברכים בני עליה, שכל מגמתם היא - לעסוק בדברי תורה.

מתחתיהם עומדים אנשים שעוסקים בלימוד התורה בדרגה לא רעה. אמנם הם לא מקפידים לשמור על הסדרים, ולא מאוד מנצלים את הזמן, אבל עם כל זאת – באופן כללי סדר יומם נע סביב הלימוד. אולי ב"שלום זכר" הם לא מדברים בלימוד, אבל עם כל זאת הם אנשי בית המדרש.

מתחתיהם עומדים אנשים שאמנם אינם מנצלים את הזמן ללימוד תורה, אבל הסיבה שבגינה הם אינם יוצאים לעבוד היא משיקול רוחני: הם חוששים לפגוש חזיתית בעולם שבחוץ ולהתקרר ביראת שמים. הם בוחרים להישאר בחממה של הכולל, בתיבת נח, בשביל לשמור על דרגתם הרוחנית. יש להדגיש שצעד זה ראוי לכל הערכה: אדם בוחר לחיות חיי דחק רק בכדי לשמור על דרגה רוחנית! אבל, סוף כל סוף – לא מדובר על עסק התורה אלא על יראת שמים. אלו שני נושאים, וחשוב לזכור זאת.

ובתחתית הפירמידה עומדים אנשים שעיקר עסקם הוא "לא לעבוד". כלומר, אין להם סיבה מיוחדת לשבת כל היום בבית המדרש, והם שם, פשוט משום שהם אינם מנהלים את החיים על פי שיקול דעת ומחשבה. הם רק נסחפים עם הזרם ועושים מה שכולם עושים. למה הם כולל? כי זה המסלול החרדי הנורמטיבי. אין צורך בסיבות.

בקצרה, במשפט אחד:

ארבע מידות בהולכי בית המדרש, המכונים אברכים: א. בן עליה. ב. איש בית המדרש. ג. שמור בתיבת נח. ד. לא עובד.

ההבחנה הזאת הינה הצעד הראשון, הבסיסי ביותר, כאשר אנחנו יושבים עם עצמנו ובוחנו מה בעצם אנחנו עושים בחיים. אנחנו אברכים, אבל השאלה היא מה זה אברך. לפי האמור יש כאן ארבע מחלקות שאין קשר ביניהן כלל וכלל. משום מה כולן נכללות באותו שם, והדבר מבלבל מאוד.

ובכן, לפני שאנחנו דנים כיצד לבחור להיות אברכים, עלינו לדון קודם מה משמעות המושג "אברך" בעינינו. לאיזו קבוצה מהקבוצות הנ"ל אנחנו משייכים את עצמנו. כאמור לעיל, גם לקבוצת "תיבת נח" יש משמעות רוחנית יקרה מאוד, אבל אין לערבב בין הדברים.

עלינו להגדיר את עצמנו ברורות, לדעת מי אנחנו באמת.

פרק ט

אהבת תורה

סיימנו את הפרק הקודם בשאלה פשוטה ומעשית מאין כמוה: למה לרצות ללמוד.

למה באמת? זו שאלה ששואלים הרבה לומדים.

שאלות של בחורים

ערכתי פעם מפגש עם בחורי ישיבות. ביקשו ממני לשוחח איתם על טעם בלימוד, מה הדרך לרכוש אותו וכיצד מגיעים לזה. מסרתי שיחה בה הגדרתי מה מושך אותנו ובמה אנחנו מוצאים טעם באופן כללי בחיים, ומה הן הדרכים למצוא טעם זה בלימוד.

כשגמרתי את הדברים פניתי אל הבחורים ושאלתי: "האם למישהו יש שאלות?"

קם על מקומו בחור, משיבה מובחרת ומובילה, ובהיסוס בולט שאל:

"הרב אומר שהאדם נמשך באופן טבעי אל החכמה, ובלמוד תורה יש חכמה עצומה, ואם רק מבינים ברור כל משפט שמוציאים מהפה ולא מצטטים קלישאות – יש הנאה טבעית". "נכון", אישרתי. "אז אני לא מבין", המשיך הלה במבוכה ניכרת, "למה... כלומר, למה דווקא בלימוד תורה?"

החלטתי להרים את הכפפה ולחדד את השאלה במלוא עוצמתה: "אתה מתכוון לשאול למה לא לחפש את ההנאה ואת המשיכה לחכמה בלימוד חכמות אחרות, אלקטרוניקה למשל?" שאלתי.

"כ...כן", השיב הבחור, "זה גם יותר נוגע לחיים, גם יש לי מזה סיכוי לפרנסה. למה למקד את כל ההתעניינות שלי דווקא בתחום הלימוד?"

כאמור, הבחור עשה רושם של בחור רציני, והוא למד בישיבה מהשורה הראשונה ממש. אבל לא רק הוא התקשה בשאלה – כולם מסביב השתתקו במתח, וציפו לתשובה בכליון עיניים. לאחר שעניתי מה שעניתי (כפי שיפורט בעז"ה בהמשך) והסתיים המפגש – אמרו לי בחורים אחרים: "כמה טוב שאפשר להעלות את השאלות האלה, ואפשר לקבל תשובות".

פעם לא שאלו שאלות אלה, בוודאי לא בפומבי. היום שואלים זאת יותר ויותר. והסיבה פשוטה: הבחורים אינם טפשים, והם יודעים היטב שתרם עידן המשרות התורניות. הם מכירים אברכים, ויודעים שכיוון החיים שלהם מוביל לחיים של עסק התורה בלבד. הם פשוט רוצים לדעת: למה שנרצה ללכת בדרך הזו?

שתי מערכות הרצון

יש כמה תשובות בדבר וכמה גישות לעצם הנושא. אבל לכאורה הטוב ביותר הוא, לבדוק מה גורם לנו לרצות את כל הדברים האחרים שאנחנו רוצים בחיים, ולראות האם וכיצד יתכן להפעיל את המערכת הטבעית שלנו גם ביחס ללימוד התורה.

אם נבחן את עצמנו נגלה שקיימים בנו שני סוגים של רצונות: א. רצון שיהיה לנו טוב. ב. רצון להיות אנשים טובים.

אדם רוצה כסף. מדוע? כי הוא רוצה להשתמש בו ליהנות מהחיים. כמו כן הוא רוצה לאכול, לנח, לטייל, לקרוא עיתון ולשוחח עם חברים. למה? פשוט מאוד, כי הוא נהנה מכך. כלומר: יש באדם מערכת הנקראת: "רצון שיהיה לי טוב".

אבל לצד זה קיימת מערכת נוספת. האדם נמשך לעזור לזולת, להיות טוב לאחרים. לא רק אנשים בוגרים נמשכים לזה, אפילו ילדים צעירים. יש בהם משהו טוב בפנימיות, שרוצה לסייע ולתרום לאחרים, להיות ילד טוב בכיתה, ולעשות נחת לאבא ואמא. ממה זה נובע? מרצון פנימי להיות טוב. כלומר: יש באדם מערכת הנקראת: "רצון להיות טוב".

למדנו אם כן שקיימים בכל אדם שני מנועים פנימיים: משיכה למה **שעושה לו טוב**, ומשיכה להיות **אדם טוב**.

המובחן לרצונות ללמוד

לפי זה, התשובה על השאלה "למה לרצות ללמוד", צריכה להיות לפי בדיקה, האם לימוד התורה משתייך לאחת משתי מערכות אלה, או אפילו לשתייהן, ובאיזו מידה הוא משוייך אליהן.

האם ניתן לשייך את לימוד התורה למערכת הפנימית הדוחפת אותנו לרצות שיהיה לנו טוב בחיים?

פרק טז

שאלות קשות

ביררנו עד כאן את תפקידם של הכוללים בעם ישראל והמטרה שלנו בהקדשת החיים לתורה: להעמיד את הקב"ה ותורתו במרכז החיים, ולבנות את עצמנו ואת סובבנו ליהודים אמיתיים שתורה היא מרכז חייהם.

להשלמת הדברים בנושא זה, בפרקים שלפנינו נעלה את הטענות הנשמעות על שיטת הכוללים. בדורנו נשמעות מכל עבר טענות קשות על ריבוי האברכים. טענות אלה אינן קלות, וכולנו מתחככים בהן, במידה זו או אחרת. איננו חיים בתוך בועה מנותקת, והשאלות הללו נוגעות בנו. ממש לא מועיל לנפנף אותן החוצה בלי הסבר ולהסתפק באמירה "כך הורו גדולי ישראל". אמירה זו אינה מתיישבת על הלב, ולא מספקת מענה אמיתי. חשוב מאוד לברר את הסוגיות.

מכתב זועם בדוגמה

מסרתי פעם הרצאה לחרדים העובדים לפרנסתם, והמסר המרכזי שבה היה שישנה דרך של עבודת ה' מחוץ לבית המדרש. דרך של "בכל דרכיך דעהו". לקדש את חיי החומר על ידי עמידה באתגרים, ובניית מהלך חיים של עליה והתקדמות רוחנית. נגעתי גם בתפקיד האברכים בעם ישראל, ודיברתי עליהם בהערכה רבה.

בעקבות כך קיבלתי מאחד המאזינים אימייל זועם, ואצטט כאן חלקים ממנו:

"הקדשת החיים לתורה בלבד היא דרך של בן עזאי, והיא לא דרך של לכתחילה, כמבואר ברמב"ם. רוב האברכים לא אווזים בזה, וגם אלה שבאמת לומדים כל הזמן הרי הם עוזרים בבית והם לא כמו בן עזאי.

אדם מתחייב בחיוב דאורייתא לזון ולפרנס את אשתו וילדיו בכתובה. חיוב זה הוא מדאורייתא, וקיום חיוב זה הוא הלכתחילה, מחילת אשתו זה הוא בדיעבד, (כאשר גם ידוע שיש המון נשות אברכים שסובלות רבות בעניין חוסר הפרנסה בבית, וגם רוב הנשים השמחות שבעליהן אברכים זה בכדי להיות במינסטרים ולהתגאות בפני חברתן, בסתר ליבן הן סובלות הרבה). בחיוב הבעל לפרנס את

האישה כתוב 'עולה עימו ואינה יורדת'.

אין ילדיו הקטנים של האברך יכולים למחול על פרנסתם.

אם כבר הבאת את דברי הרמב"ם, בל נשכח את דברי הרמב"ם החריפים והידועים על לומדי התורה המתפרנסים מן הציבור שהם מחללים את שמו יתברך. (גם לקיחת מלגה מהמדינה בכלל זה, וד"ל כמה חילול השם זה גורם, מה גם שזה מגיע מכספי האישי ומכספי משלמי המיסים)."

דרך מורכבת

מכתב זה הובא כאן כדוגמה מייצגת בלבד. טענות אלה נשמעות שוב ושוב על כל במה, בדרך כלל מפי חרדים עובדים. והסיבה לזה פשוטה:

מי שיוצא לעבוד לפרנסתו מתמודד עם אתגר מורכב - לבנות יחס נכון לאברכי הכוללים. אתגר זה מוטל גם על אברכי הכוללים, לכיוון הנגדי: לכבד את דרכם של העובדים לפרנסתם. התפיסה האנושית הטבעית נוטה לראות את הדברים במשקפים של שחור ולבן: או שצריך להיות אברכים, או שצריך לעבוד. רבים מהאברכים חשים שהעובד לפרנסתו הוא סוג ב', וכמו כן רבים מהעובדים חשים שלהיות אברך זו דרך עקומה. טבע האדם להביט על עצמו ועל הדרך בה הוא בחר כדרך אידאלית, ולמתוח ביקורת על כל מי שאינו נוהג כמותו.

מה הגישה הנכונה?

להבין שהקב"ה יצר עם שיש בו י"ב שבטים, וכל שבט ותפקידו הוא. כל מי שעושה את תפקידו – חי חיים מלאים, חיים של עבודת ה' לכתחילה. הקב"ה מעוניין בשבט לוי, ובאותה מידה הוא מעוניין גם בשבט אשר. המבט על עם ישראל בכללותו - מרומם את שבט לוי, שלקח על עצמו את התפקיד החיוני של הקדשת החיים למען הקב"ה. ועם זאת, מוקיר ומכבד גם את שאר השבטים, הממלאים תפקיד של לכתחילה.

דרך זו הינה מורכבת למדי. אין ספק שיותר נוח – לאנשים משני צידי המתרחס – לחשוב, שכל מי שלא נראה בדיוק כמוני הינו פסול לחלוטין. זה נותן תחושת ביטחון פנימית בצדקת הדרך, שהרי אם מי שלא נראה כמוני הינו פסול לגמרי – בהכרח שהדרך שלי הינה שיא השלמות האפשרית. על ידי שאדם פוסל מי שלא נראה כמוהו – הוא מרגיש בטוח יותר בצדקת דרכו.

אבל זו אינה אמת, וכל מה שאינו אמת אינו מחזיק מעמד בסופו של דבר. אדם שהוא אברך רק משום שהוא משוכנע שזו הדרך היחידה להיות יהודי כשר – עלול לעזוב את הדרך הזו כשהיא תיעשה מורכבת ומאתגרת מידי. כל דבר שאין לו בסיס אמיתי בלב, אינו מחזיק מעמד. זו דרך קצרה שהיא ארוכה.

הדרך השניה מורכבת יותר, אבל קרובה יותר אל האמת: מחד גיסא להעריך גם מי שנראה אחרת ממני, ומאידך גיסא להעריך באמת את הדרך שבה אני בחרתי, להכיר אותה לעומק, להתמודד חזיתית עם הטענות הנטענות עליה, ובעקבות כך להיות שלם איתה לחלוטין. דרך זו היא בת קיימא, וממלאת את האדם בתוכן פנימי. היא בבחינת "ארוכה שהיא קצרה".

שליש טענות

נעלה אפוא את הטענות, ונדרון בהן אחת לאחת:

הטענה הראשונה היא – מעולם לא היה דבר כזה שציבור ענק מקדיש את כל חייו ללימוד התורה, זה לא מתאים לציבור הרחב. מי שיכול לצמוח לתלמיד חכם – לחיי, מצוין. אבל מי שלא – למה להשאיר אותו בכולל?

טענה שניה – אין היתר לאדם להפיל עצמו על אחרים מחמת שהוא לומד. אסור ליטול כסף לצורך לימוד, מעולם לא היתה כזאת.

טענה שלישית – אדם מתחייב בכתובה לפרנס את משפחתו, והמילגה העלובה של הכולל אינה מקיימת את החיוב.

מדוע הכוללים חונם דרך לרבים?

נתחיל מהטענה הראשונה – למה ומדוע מייעדים את הכוללים לכלל בוגרי הישיבות. למה לא לכוין את כולם לצאת לעבוד, ולהשאיר את הקדשת החיים לתורה ליחידה נבחרת.

אם נבחן את רמת ההתמדה וניצול הזמן בכוללים, נגלה שהאברכים מתחלקים - בחלוקה כוללנית - לשלשה סוגים.

הסוג הראשון הם בני העליה המנצלים היטב את זמנם, לומדים ביסודיות ובהתמסרות, אוהבים את התורה ומתעלים בה מיום ליום. הם הולכים ונבנים לבני תורה אמתיים בכל ישותם, הולכים ומרחיבים את ידיעותיהם והבנתם בתורה הקדושה. אין מי שישווה להם.

הסוג השני – אברכים שאינם מתעלים כל כך בתורה, לא מתקדמים בלימוד ואף לא מנצלים את הזמן יתר על המידה, אבל הם כן משתדלים להיות בסדר. שומרים על הסדרים באופן כללי, משתדלים לא לפטפט יותר מדי, לא להאריך בשיחה בפלאפון על חשבון הסדרים, וכדומה.

הסוג השלישי – אברכים שאינם שייכים כלל וכלל ללימוד. מגיעים לסדרים לקראת הסוף ויוצאים לאחר זמן קצר, וגם כשהם בכולל – רוב מוחלט של הזמן הם מפטפטים ויוצאים החוצה, ובקצרה: אינם מוצאים שום טעם בלימוד ומחפשים את עצמם.

כלפי מי מופנית הטענה שאין להפנות אותו לכולל, ושלימוד התורה כל החיים אינו דרך לרבים?

על הסוג הראשון אין מי שבא בטענות. גם מי שטוען שאין צורך לייעד את הכוללים לכלל הציבור ואין לזה מקור תורני – גם הוא מסכים שבני העליה המתעלים בתורה אמורים להמשיך לעשות זאת (על פי רוב הויכוח בין הצדדים הוא רק על מספר האחוזים – כמה מתוך האברכים שייכים לרף העליון הזה. מהיכרות אישית - אחוזים נכבדים מאוד מקהל האברכים עונים על ההגדרה).

על הסוג השלישי גם כן אין מי שמתווכח, והפעם לצד הנגדי: מי שאינו עושה כלום בחיים ומסתובב מתוסכל סביב עצמו – לכאורה לית מאן דפליג שאסור לו לתת למצב זה להימשך. הבטלה מביאה לידי שעמום, וחוסר עשייה קיצוני יחד עם עוני מהווים מתכון בטוח לנפילות מסוכנות, הן בגשמיות והן ברוחניות. כמובן יש לשקול בזהירות מופלגת לאן לצאת וכיצד לצאת, שהרי אדם חסר תוכן רוחני אמיתי היוצא לעולם הגדול – נמצא בסכנה עצומה.

כל השאלה היא על הסוג האמצעי. על האברכים הבינוניים שאינם תלמידי חכמים גדולים, אבל הם בהחלט עונים על ההגדרה של "אנשי בית המדרש". התורה מעסיקה אותם והם לומדים כמה שעות ביום. כאן לכאורה חלוקת הדעות: אנשי העולם הכללי סבורים שאין מקור להנהגה זו שאנשים כאלה יהיו כל היום בבית המדרש, ואנשי העולם התורני סבורים שכן ראוי לעשות וזו ההנהגה הנכונה.

מה אומרים גדולי ישראל?

כמדומה שגדולי ישראל עומדים מאחורי השיטה הזו ומגבים אותה בכל עוז. זהו המהלך שבו צועדת הציבוריות החרדית בשלושים השנה האחרונות. אדריכל

המהלך הזה הוא לא החזון איש, כפי שמקובל לומר. החזון איש המציא את שיטת האברכים בדור שבו הציבור היה קטן, מתי מספר, וכל אברך פנה אחרי כמה שנים להרביץ תורה. בדורו מגמת האברכות עדיין באה מבחירה אישית.

מי שהנגיש את הכוללים לציבור הענק ועיצב את תמונת המצב כפי שהיא מוכרת לנו היום - הוא מרן הגראי"ל שטיינמן זצ"ל, שדחף ועודד את הקמת רשתות הכוללים המיועדות לכל אברך באשר הוא, בכדי להעניק את האפשרות לכל בוגר ישיבה להיות אברך.

וכאן נשאלת השאלה: על מה ולמה.

הרי בכל הדורות היו רק יחידים שהקדישו את חייהם לתורה. אין להתכחש לזה. רוב עם ישראל עסק בחקלאות, ושבט זבולון אף עסק במסחר. רק שבט לוי - ואולי גם שבט יששכר - עסקו בתורה ובעבודה בלבד. גם ההמצאה שהאשה תיטול את עול הפרנסה היא בוודאי המצאה חדשה.

מדוע מכוונים אותנו גדולי ישראל לדרך כה מחודשת?

מדוע לא יצרו כאן לזרם המרכזי מודל של חרדי עובד המקדיש כמה שעות ביום ללימוד ואת רוב היום לעבודה? האם יש איסור לעבוד? האם לא זאת הדרך בה צעדו אבותינו במשך שלשת אלפי שנה? זאת השאלה הנשאלת שוב ושוב מאנשים רבים.

בפרק הבא אציע את התשובה, כפי ששמעתי בקצרה מגדולי ראשי הישיבות שליט"א.

פרק ב

היחם לשבטים האחרים

סיימנו את הפרק הקודם בהגדרה, שהאברכים בדורנו משמשים בתפקיד "שבט לוי" של כלל ישראל. השפעתם הברוכה אמורה לחלחל אל סובביהם, ולגרום לעם ישראל להעמיד את הקב"ה ותורתו במרכז החיים.

החייך הקיים

לאור הדברים האמורים, לכאורה תפקידנו זה מחייב אותנו ליצור קשר קרוב עם כל המעגלים המקיפים אותנו. אך במציאות כיום, אנו עדים למגמה הפוכה: בריכוזים החרדיים הגדולים קיים ריחוק בין האברכים לעובדים לפרנסתם. פעמים רבות, אדם עובד מתקשה להכניס את ילדיו למוסדות הלימוד של ילדי האברכים. כמו כן, רבים מהעובדים מתלוננים על תחושת ריחוק והתנשאות שהם חשים מכיוונם של האברכים.

כאדם אשר מחד גיסא מתגורר בלב ליבה של שכונה אברכית מפוארת ולומד כל היום בכולל, ומאידך גיסא משמש כראש כולל ברשת "אחוות תורה" לעובדים לפרנסתם, הזדמן לי לשוחח רבות בענין זה עם אנשים משני עברי המתרס. מתברר שהנושא מורכב הרבה יותר ממה שנראה מעל פני השטח.

מצד אחד, אין ספק שתפקידו של כל לומד תורה הוא "שיהא שם שמים מתאהב על ידך". אין זו דרך התורה להרחיק ולהתרחק ממי שאינו נמצא בדרגה העליונה של הקדשת החיים לתורה, חלילה וחס. אבל מצד שני נשמעת הטענה, כי באמת במקרים רבים רמתם הרוחנית של עובדים לפרנסתם אינה עומדת ברמה של האברכים, מה אפשר לעשות.

כלומר: אדם עובד שכל שיחו ושיגו כשל אברך – הוא מתפלל שלש תפילות במנין עם כובע וחליפה, שומר באיכפתיות על ההלכה, מציית לגדולי ישראל, ואשתו מתלבשת לפי כללי הצניעות המקובלים בשכונותינו – כמעט תמיד אינו חש בשום ריחוק. כמדומה שעל פי רוב גם אין לו בעיות עם מוסדות החינוך. אין להכחיש שקיים מיעוט קולני אשר מתייחס בזלזול לכל מי שאינו נקרא "אברך",

אך ניתן לומר שרוב הציבור מכבד ומעריך אנשים רציניים.

אבל אדם שהשיח שלו משתנה, שהוא אינו מתלבש כאברך, שתחומי ההתעניינות שלו התרחבו, שהוא צורך תקשורת מסוג שונה, ושגדולי ישראל פחות תופסים אצלו מקום, ושאשתו מתלבשת ברמת צניעות נמוכה – בדרך כלל אכן חש ריחוק וביקורת.

וכאן טוענים אברכים רבים, ולכאורה בצדק: הרי באמת מגיע לו יחס מרחיק! הוא לא כמונו, הוא ברמה רוחנית אחרת. מה אפשר לעשות?

השתייכות מגזרית

בכדי לברר את הסוגיא, יש לברר ראשית כל את המציאות, ולאחר מכן את ההתייחסות של חז"ל אל הדברים.

במבט מבחוץ נראה שאכן תמונת המצב שהוצגה לעיל הינה מדויקת: אברכים, כמגזר, הינם יראי שמים יותר, וחוסר יראת השמים - במידה מסוימת - של חלק מהעובדים, הוא זה שגורם לאברכים להתרחק מהם. אך אם נביט לעומק, נגלה שההגדרה אינה מדויקת. תחושת הריחוק אינה נקבעת רק על פי מדד יראת השמים, אלא גם על פי נורמות חברתיות.

ניקח לדוגמה אדם עובד לפרנסתו ירא שמים מרבים, אשר ההלכה נר לרגליו, שמשום מה חביבות עליו חולצות טריקו (אני מכיר אישית אדם כזה). אין ספק שלבישת חולצות אלה גורמת ליצירת חייץ בינו לבין האברכים. לעומתו, אדם שילבש חולצה לבנה כמו כולם, ואילו ההלכה לא בדיוק תתפוס אצלו מקום – יתקבל בחברה הרבה יותר.

ניתן להביא דוגמאות נוספות, אבל העיקרון ברור: אם נבחן היטב, נגלה שלא רק מידת יראת השמים קובעת את תחושת ההזדהות והקירבה שלנו עם הסובבים אותנו, איכפת לנו גם שנרגיש משוייכים לאותו מגזר. הנושא כאן הוא לא תורני בטהרתו, אלא מעורב בו הטבע האנושי. האדם חפץ בקירבתם של אנשים מוכרים לו, המדברים כמוהו ומתלבשים כמוהו, חושבים כמוהו ומתעצבנים כמוהו, קוראים את העיתון שהוא קורא ואוכלים את ההכשר שלו.

אם כן, לפני שנברר את השאלה מה צריך להיות היחס לאנשים שהינם יראי שמים פחות מאיתנו, כדאי שנגדיר ברורות שלא תמיד זה הנושא בשאלת מערכת

פרק כב

הגיל הבוגר

פתחנו את הספר בדיון על ההתמודדות הכללית לכל אברך באשר הוא – מציאת טעם בלימוד ורכישת אהבת תורה אמיתית. ברם, בקרב השכבה הבוגרת יותר בכוללים, גילאי שלושים ומעלה, קיימת התמודדות מורכבת יותר. דוד המלך בתהילים מבקש מהקב"ה: "ושבתי בבית ה' לאורך ימים". בקשה זו נענית בדורנו אצל אברכים רבים, אך בהתגשמותה כרוך האתגר המרכזי ביותר העומד בפני אברך: תחושת חוסר הסיפוק.

משבר גיל השלושים

אמר לי פעם הגאון רבי יצחק לוקסנבורג שליט"א, רבה של שכונת "נאות שמחה" בקרית ספר: "בספר הבא שלך תכתוב בבקשה על 'משבר גיל השלושים'. צריך לדבר על זה". גם הגר"מ רובין שליט"א בשיחה לאברכים סיפר: "מיד לאחר נישואי אחד מרבתי שליט"א קרא לי ואמר לי: 'אם תשרוד את משבר גיל השלושים אז יש סיכוי שתשרוד את משבר גיל הארבעים, ואם תשרוד את שניהם יש סיכוי שתוכל לשרוד את משבר גיל השישים'".

מה זה "משבר גיל השלושים"?

לכל אדם באשר הוא יש צורך לעסוק בעשיה, להביא תועלת לעצמו ולסובביו. הוא חייב להרגיש ולראות שלחיים שלו יש משמעות מעשית. הוא רוצה להצביע על משהו ולומר: "הנה, זה נוצר על ידי, אני תרמתי, אני קידמתי והתקדמתי". אדם לא מסוגל להרגיש שהוא חי בלי להביא שום תועלת לאף אחד. זה צורך נפשי בסיסי.

צורך זה יכול להתמלא רק על ידי עשיה. המשנה (כתובות סא,; ע"ש ברש"י) פוסקת שאם אדם מונע את אשתו מלעשות מלאכה – זכותה לדרוש ממנו גט, וזאת מפני "שהבטלה מביאה לידי שעמום". כלומר – שיגעון. אדם בטל מאבד טעם בחיים.

ככל שאדם יותר ממלא את יומו בעשיה – כך הוא מתמלא ביותר אנרגיה פנימית,

בחשק, ברצון ובכוחות. ולאידך גיסא – הדבר ההרסני ביותר לשמחת החיים הוא הבטלה. מדוע? משום שהמנוע החזק ביותר של האדם הוא לא השינה, לא האוכל, לא המנוחה, ולא הכסף, אלא – העשיה. ככל שאדם יותר עושה – כך הוא יותר חי. וככל שהוא עושה פחות – הוא פחות חי.

התורה מתוקה מדבש, ללא ערוך לשום דבר אחר בעולם. פענוח רמב"ן עמוק, תירוץ על רמב"ם מוקשה, הגדרת הבחנה דקה של ר' חיים – אין מה שישוה לזה. אבל אחרי הכל – כולנו בני אדם, ובני אדם בנויים לעסוק בעשיה. הצורך בתחושת עשיה, בהרגשה של התקדמות, בחוויה של סיפוק – הוא טבעי ובסיסי, ממש כמו כל צורך נפשי אחר, ולא תמיד לימוד התורה יכול לענות על צורך זה.

ניקח לדוגמה אחד מהצרכים הנפשיים האחרים: חברה. לכל אדם יש צורך להיות במחיצת חברים, לא להיות בודד. האם אדם בודד יכול להסתפק בעובדה שהקב"ה נמצא איתו ושומר עליו ואיכפת לו ממנו? אין ספק שידיעה זו מנחמת ומלטפת, ואף נותנת כח להתמודד עם בדידות, אבל היא לא מספיקה. כלל וכלל לא.

גם בלימוד התורה כך הם פני הדברים: תורת ה' תמימה משיבת נפש. זו עובדה מציאותית שכל אחד מאיתנו חווה אותה כל יום. אבל עם זאת – בכך לא די. אנחנו זקוקים לתחושה של עשיה, של סיפוק הנובע מעמל עם תוצאות. כך אנחנו בנויים, זה צורך נפשי מציאותי, עוצמתי.

אברך נמצא רוב הזמן במצב של למידה. הוא לא פועל עם אנשים אחרים, אלא עם עצמו. הוא מתקן את אישיותו, הוא דבק בקב"ה על ידי תורתו, הוא מחזיק את כל העולם – אבל עם זאת הוא לא מעניק לאחרים באופן מעשי. הדבר עלול לגרום לו לחוסר סיפוק.

בן שלשים לבח

מדוע הקושי מתעצם רק בגיל מתקדם בכולל – גיל שלושים, פחות או יותר?

משום שבסביבות גיל השלושים הזהות העצמית של האדם מתגבשת. הוא נעשה אדם לעצמו, ורוצה להיות את חייו לא כפרט מתוך קבוצה, אלא כאדם בפני עצמו. בתוצאה ישירה מכך – מתעצם בליבו הרצון הפנימי לעשות משהו עם עצמו, לתרום לאנושות, להוביל את חייו ולא להיות מובל על ידיהם. זה רצון בריא, חיוני.

למעשה הדברים מפורשים במשנה (אבות פרק ה משנה כא): "בן עשרים לרדוף, בן שלושים לכת". משמעות החלוקה היא כדלהלן: "רדיפה" מבטאת את רצונו של האדם להשיג את מה שיש לעולם להציע לו, ואת מאמציו לשם כך. לעומת זאת, "כוח" מבטא את פנימיות האדם - יש בו אנרגיה פנימית ותעצומות נפש, והוא מוציא אותם אל הפועל.

בגילאי העשרים האדם עסוק בהשגת דברים שהוא חפץ בהם. הוא עדיין פתוח לקלוט ולהשיג, והוא ממוקד בזה. הוא עצמו עדיין לא התגבש ולא עמד על דעתו, ולכן הוא פנוי לחלוטין להכיל ולקלוט את העולם ואת מה שיש לו להציע לו. לעומת זאת, בגיל שלושים הוא נעשה בעל "כוח", הוא נהיה אדם בעל מנוע פנימי, בעל אנרגיה וכוחות נפש. וכוחות אלה רוצים לבוא לידי ביטוי.

התייבשות

לתופעה הזו יש שם מקובל מאוד בעולם הכוללים: "התייבשות". ברבות השנים על ספסל הכולל אנחנו מגלים פתאום שמהו בפנים נשחק. הבטריה הולכת ונחלשת, הטירות הולכת ואובדת, ותחתיה מופיעה תחושות קשות של שעמום וחדגוניות.

אברכים רבים המגלים פתאום שהם הולכים ומתייבשים, ונוכחים לדעת שהם בעצם מאוד מאוד רוצים "שטעלע", עומדים משתוממים מול עצמם: "האם אני מחפש כבוד? האם חסרה לי אהבת תורה?"

והשאלה הזו מכבידה, שלא בצדק. כביכול לא די לנו בקושי עצמו, אנחנו מוסיפים לו גם יסורי מצפון מיותרים. איננו מחפשים כבוד, ולא חסרה לנו אהבת תורה. אנחנו פשוט בני אדם. האברך, כמו כל בן אדם בעולם, זקוק למנוע פנימי, לתחושת עשייה, להבאת תועלת לסביבתו.

זאת אינה אהבת הכבוד, חלילה. האדם בנוי להשפיע ולהעניק. רבי עקיבא, גדול התנאים, אמר לרשב"י: "יותר משהעגל רוצה לינוק הפרה רוצה להניק" (פסחים קיב.). אמנם שם מדובר על רצון טהור ללמד תורה ולהפיץ את אור ה' בעולם, אבל הדבר מוכיח על מבנה נפש האדם, שכאשר היא מתמלאת היא חפצה להעניק את התוכן שבה לאחרים.

פרק ל

מוסד הכוללים

ביררנו עד כאן את היעד שלנו בלימוד ואת הדרכים לעמוד ביעד הזה: עלינו לגשת אל לימוד התורה כאל אתגר שמוטל עלינו לעמוד בו. להציב יעדים ולהעפיל אליהם: להקיף נושאים בהלכה, להשיג שליטה במסכתות, להרחיב את המושגים, ובקצרה – להיות תלמידי חכמים.

עתה יש לברר את הנושא השלישי: לבדוק מה מונע מאיתנו להתקדם.

הבעיה הניצבת בפנינו היא – הכוללים.

ההגבלה

במקרים רבים, הלימוד בכולל מהווה את ההיפוך הגמור של הנאמר כאן. מהותו של הכולל היא – מסגרת, ומסגרת במהותה היא מגבילה. אי אפשר לפרוץ את המסגרת. ראשי הכוללים דורשים מסלול לימוד מסוים בקצב מסוים, והם לא מאפשרים ללמוד מה שהלב חפץ ובקצב שהלומד מעוניין.

זו מציאות. מה עושים עם זה?

לשם מציאת פיתרון עלינו לבדוק את הנושא מהשורש. מוטלים עלינו כמה דברים: א. להבין מה הכולל אמור לתרום לנו. ב. לבדוק מה באמת הוא תורם לנו. ג. להגדיר את החסרונות הקיימים במצב הנוכחי. ד. לאחר מכן – כאשר הכל ברור – לנסות למצוא פתרון.

תפקידם של מוסדות החינוך

אנחנו מסתופפים כל הזמן במוסדות לימודיים. מגיל ינקות, עד זקנה ושיבה בעזרת השם. עד גיל בר מצוה נמצאים בתלמוד תורה, אחר כך, עד גיל שש עשרה, נמצאים בישיבה קטנה, אחר כך, עד החתונה, מסתופפים בישיבה גדולה, ומאחרי החתונה עד גיל מאה ועשרים, פחות או יותר, נמצאים בכולל.

מה מהותם ומטרתם של כל המוסדות ברשימה הנ"ל? הבה נבדוק אחד לאחד, לפי הסדר.

“תלמוד תורה” מיועד לשני דברים: א. ללמד את הילדים תורה. ב. לספק שירותי בייבי סיטר...

הגדרה זו אינה שלי, כמובן, אלא של הגמרא (נדרים לו.), שם מבואר שמלמדים נוטלים שכר לא רק על לימוד התורה, אלא גם “שכר שימור”. כלומר: ילד זקוק למסגרת לא רק בשביל ללמוד תורה, אלא גם בשביל שמישהו ישמור עליו שלא יעשה מידי הרבה שטויות.

“ישיבה קטנה” מיועדת גם כן לשני דברים: א. ללימוד תורה. ב. להרגיל את הבחור / הילד לחיי ישיבה, על כל המשתמע מכך: סדרי לימוד, תפילה מסודרת, כפיפות לרבנים, דרך ארץ והנהגה ישיבתית.

רבים שואלים מדוע הצוות בישיבה קטנה משקיע רבות גם בעמידה על המשמר בפרטים טכניים, כמו נוכחות מלאה או לבישת כובע וחליפה? לאור הנ”ל התשובה פשוטה: המטרה שלהם היא לא רק ללמד תורה, אלא גם להרגיל לסגנון חיים מסוים. זאת גם הסיבה שישיבה קטנה בדרך כלל מתנהלת בסגנון של משטר קפדני. משום שהיא אינה עוסקת רק בחינוך, אלא גם בהטמעת הרגלים, ובלתי אפשרי להטמיע הרגלים והנהגות ללא מערכת אכיפה.

“ישיבה גדולה” גם כן אמורה להנחיל שני דברים: א. לימוד תורה. ב. גיבוש אופי של בן תורה.

שנות הישיבה גדולה הן שנות הבחורות הגורליות, בהן הבחור עומד על דעתו והופך מנער קל דעת לחי הנושא את עצמו. בשנים אלה זקוק הבחור להיות בחברה תומכת, תורנית, שעיקר עסקה בדברי תורה, ובראשה עומד אדם בעל שיעור קומה, שקוע בלימוד ותלמיד חכם. כך הוא מפנים את מטרת החיים: לעבוד את ה' על ידי לימוד תורה וקיומה.

זאת הסיבה שעל פי רוב ישיבה גדולה מתנהלת ללא משטר קפדני. הישיבה עוסקת בחינוך, בעיצוב דמות של אדם העומד ברשות עצמו. לשם כך צריך הבחור לגדול במקום שנותן לו קצת עצמאות ועמידה יציבה בטוחה על שתי רגליו. עם זאת, הישיבות אינן מאפשרות עצמאות מוחלטת, שהרי המסגרת צריכה להישמר. ללא מסגרת לא יהיה שום חינוך.

והנה, אחרי עשרים שנות השקעה מאומצת, שהתחילו בגיל שנה עם הכניסה לגנון והסתיימו עם היציאה לאולם החתונות, יוצא הבחור סוף סוף לדרכו

החדשה, ופונה להתחיל את חייו העצמאיים כבעל בעמיו.

כיצד הוא עושה זאת? ובכן, הוא עושה את הצעד הראשון המובן מאליו: הוא מחפש כולל.

מה הכולל אמור לתרום לו? מה היעד של הכולל? לכאורה – לימוד תורה ותו לא. הרי האברך כבר לא צריך משהו שילמד אותו מה צורתו של בן תורה. כל המטרות המשניות של מוסדות החינוך בהן הוא הסתופף עד עתה – כבר אינן קיימות. נשארה רק המטרה הטהורה והבסיסית: לימוד תורה. בשביל זה – למה צריך כולל?

ובכן, ניגש רגע אל האברך הצעיר הטרוד בעיצומו של החיפוש ונשאל: "רגע, רגע! למה לך כולל? לשם מה? גש לבית הכנסת הקרוב, תוציא גמרא מהארון ותתחיל ללמוד!" על פי רוב התשובה תהיה: "מה פירוש, אני צריך כולל, כולם הולכים לכולל, זה המסלול. התחתנתי, לא?".

מה פשרה של התשובה הזו?

תרומתו של הכולל

כל בחור התרגל לגדול שמונה שנים תחת עול הישיבה, להיות חלק ממנה, בשר מבשרה. כשהוא יוצא לחיים - כל כולו עדיין נתון תחת ההשפעה של התפיסה שהוא חלק ממערכת. הוא רוצה להמשיך להיות כפוף למרותה של מסגרת. להיות חלק ממה שהו גדול, להיות תחת חסות של ראש כולל. מה פתאום לשבת לבד בבית כנסת וללמוד? קרה לי משהו?

זוהי, אם כן, מטרת הכולל: לספק מסגרת, לתת לאברך את ההרגשה שהוא חלק ממערכת.

ובדרך כלל, בתחילת הדרך זו אכן מטרה חשובה! חלק נכבד מהאברכים הצעירים - הינם עדיין בחורים ברוחם. הם רוצים להיות חלק ממערכת, ממש כמו בישיבה. זה תורם להם, זה מחזק אותם בלימוד וגם מספק תחושת תמיכה באופן כללי.

אבל אט אט האברך גדל, ומרגיש שזה לא זה. פתאום הוא חש שהכולל חונק אותו, וראש הכולל מגביל אותו.

מדוע? מה משתנה? ההסבר ברור מאוד. האברך הצעיר הלך לכולל בשביל להיות

חלק ממערכת, אבל עכשיו הוא גדל וכבר אין לו צורך בזה. הוא נהיה חי נושא את עצמו, אדם ברשות עצמו. הוא לא רוצה להיות כפוף, הוא לא רוצה להמשיך להיות נתון למרותו של מוסד חינוכי, להשתעבד לדרישות שלא הוא ניסח אותן, ולרוץ אחרי שמירת הסדרים. הוא כבר עבר את הגיל. הוא מרגיש השפלה בזה שהוא משעבד את עצמו לראש הכולל תמורת מילגה של אלפיים ₪ לחודש.

גיל ההתבגרות כמשל

לשם המחשת העניין נביא דוגמה ממושג מוכר וידוע – גיל ההתבגרות.

כולם מדברים על "גיל ההתבגרות", הורים רבים פוחדים ממנו, ויועצים חינוכיים רבים מתפרסים ממנו בכבוד... מהי אותה התבגרות מאיימת? מה גורם לילד הממושמע של אתמול להתווכח על כל דבר היום? מדוע בנות רבות בגיל זה מפסיקות לדבר עם אימן כמעט כליל? ומה מקורם של כל ה"קצרים" המוזרים בתקשורת?

ההסבר לתופעה הוא כדלהלן: ילד ובחור צעיר הוא חלק מהבית, הוא כפוף להורים כי הוא מרגיש טבעי להיות כפוף. הוא לא רואה את עצמו כאדם ברשות עצמו אלא כנתין של הוריו. משום כך הוא מקבל בטבעיות את הנחיותיהם והוראותיהם וזורם בטבעיות עם המסלול שהם מכתיבים לו. הוא משתף את הוריו באירועי חייו, כי בתפיסתו ההורים הינם חלק בלתי נפרד מהחיים עצמם. הוא רואה את עצמו כחלק מהם.

מתי מפסיקה החגיגה? כאשר הילד נעשה אדם ברשות עצמו. כאשר הוא נהיה אדם, בעל תחושת ישות עצמית, הוא כבר לא מוכן לקבל כל הוראה וכל אמירה מגבוה. התחושה הטבעית שלו מתקוממת מול הוריו: מה פתאום שתגידו לי מה לעשות? כן, אני מעריך אתכם ומכבד מאוד, אבל גם לי יש מה להגיד. מה, אני לא בן אדם?

בהגדרה קצרה: התודעה העצמית שהוא מפתח, גורמת לו להרגיש שהוריו מאיימים על חירותו. הוא צריך למצוא את עצמו מחדש במערכת היחסים מולם.

(ובמאמר מוסגר: הקושי של ההורים בתקופה זו הינו אכן גדול מאוד. הם נדרשים להפסיק להיות מובילים של הילד, ולשמש לו מעתה רק כמדריכים. לא לנהל לו את החיים, אלא לכוון אותו בעדינות, מתוך שמירה על כבודו – לנהל אותם נכון בכוחות עצמו).

מקומו של הכולל בחיינו

תופעה זו הינה משל על הנושא בו אנו עוסקים.

התחלנו את החיים תחת עולם של מוסדות חינוכיים, מגיל הגן עד החתונה. התרגלנו להיות חלק ממערכת, להיות כפופים לדרישות ההנהלה. בגיל ילדות לא היתה לנו בעיה עם זה, משום שזה מתאים לאופי הילדותי. בגיל בחרות היתה לנו בעיה, אולי, עם משטר קפדני, אבל בהחלט התאים לנו להיות חיים בתוך מערכת מהסוג של ישיבה גדולה, כי בגיל זה עדיין היינו זקוקים לחיי חברה מקיפה. אבל כאשר התבגרנו ועמדנו על רגלינו העצמאיות – אנחנו אומרים לעצמנו, אולי בתת המודע: **עד כאן.**

פתחנו בבעיה נקודתית - שהכולל מעכב מללמוד ולהתפתח כפי שהלב חפץ, וסיימנו בבעיה מהותית וכוללת - שהכולל לכאורה לא מתאים לאדם בוגר. הכולל הוא מוסד חינוכי, ואנשים בגיל בוגר אינם בנויים למוסד חינוכי. מה הפתרון? על כך בפרק הבא בעז"ה.

פרק לח

בנין הבית

הארכנו עד כאן לבאר את היחס לסוגית הפרנסה. אבל להשלמת התמונה יש לתת את הדעת על חלק נוסף.

השותפה לדרך

לכל אחד מאתנו יש שותפה למשימה ולדרך החיים בה בחר – הלא היא אשתו. העבודה של בני הזוג היא משותפת. הבעל זקוק לאשה ותמיכתה חשובה לו מאד. אי לכך מוטל על כל אחד לדאוג לכך שרעייתו תהיה חלק בלתי נפרד מהחוויה שלו.

אנחנו יושבים בבית המדרש ולומדים כל היום, אצלנו התורה היא לא נושא שמדברים עליו, אלא נושא שחיים אותו. אנחנו פותחים ספר בכל רגע מזדמן וחיים סביב נושא הלימוד. אבל ננסה לדמיין רגע לעצמנו שאין לנו מושג על מה מדובר, כל מה שאנחנו יודעים הוא רק שזה דבר גדול וחשוב מאוד ונושא מרכזי ביהדות. הרי אין ספק שבצורה כזו הרבה יותר יקשה לנו לשמור לזה אמונים.

זה בדיוק מה שקורה אצל נשותינו. הן לא למדו מעולם בכולל. מצד אחד הן לא מכירות את הקשיים של אברכים על בשרן, אבל מצד שני הן גם לא מכירות את טעם המתוק שבלימוד. הן חוות את הכל ממבט של אמונה גרידא. ועל מזבח האמונה הזו – הן אמורות להקריב את נוחות החיים.

אשה חיה את העולם באופן הרבה יותר מוחשי מגבר. פעמים רבות ניתן לראות שגבר מסוגל בקלות להתנתק מהעולם המציאותי ולחיות באיזושהי אטמוספירה גבוהה. לעומתו, האשה הרבה יותר מחוברת למציאות. לא אחת ולא שתיים ניתן לשמוע גברים המספרים על כך שהתייעצו עם נשותיהם והן "קרקעו" אותם.

הגמרא (ב"מ מט.) ממליצה להתייעץ עם האשה ולקבל את דעתה במילי דביתא ובמילי דארעא, משום שזה תחום המומחיות שלה: היא מחוברת היטב למשפחתה, לחיים, לתכל'ס. מאותה סיבה היא רוצה, באופן טבעי, רווחה כלכלית. כלשון הגמרא (תמורה טז.): "כל אשה שאין לה תבואה בתוך ביתה -

מיד צועקת". הגבר יכול יותר להתנתק, האשה לא.

במציאות, ניתן לומר שבדורנו אהבת התורה של הנשים הינה גדולה משל חלק נכבד מהגברים. אבל עם זאת, אין להתעלם מהקושי הקיים. מוטל עלינו לתת לו מענה בכל יכולתנו.

מהי הדרך לחבר את האשה לתורה, לגרום לה לאהוב אותה באמת, ולשמוח בבחירה שלנו? יתכן שלפעמים הלחץ החברתי עוזר בזה, כי יש אוריה הדוחפת לזה. אבל כמובן לא כדאי לכוון את החיים על לחץ חברתי. אנחנו זקוקים למשהו אמיתי, עם תוכן, שיתן כוח נפשי ושמחת חיים.

"וילכו שניהם יחדיו"

נקודת העבודה היא – שותפות זוגית.

בגמרא (כתובות סב:) מבואר: "רוצה אשה בקב ותפלות מתשעה קבין ופרישות". ומפרש רש"י: "תפלות – להיות בעלה עימה". ההקשר שם הוא למצות עונה, אבל כמובן הדבר מלמד גם על המשמעות הרחבה של המושג.

פרנסה היא דבר חשוב, אבל הבסיס של החיים הוא – השותפות הזוגית. אשה רוצה את בעלה לצידה. אם היא תראה שהתורה נותנת לה בעל, שבזכות התורה יש לה בעל אציל נפש ופתוח לשיחה, שהתורה לא לוקחת ממנה את הבעל אלא **נותנת לה בעל** – היא תאהב אותה אהבה רבה.

ניהול בית מתוך דוחק כלכלי הוא בהחלט קושי, קושי שאין לזלזל בו. אבל אם לקושי יש משמעות, אם הקושי נחוץ מתוך ידיעה שהוא הדרך להגיע לאתגר גדול וחשוב ומרומם – יש כוחות להתמודד מולו, ואפילו מתוך שמחה.

בכדי שהמטרה שאליה אנו צועדים תיתן לנו כוח לסבול את קשיי הדרך – עלינו להאמין במטרה הזו בעצמנו. לא רק לחזור על מה ששמענו, לא להסתפק בכך שכן כתוב בספרים, אלא להרגיש זאת בעצמנו. רק אם אנחנו רואים את לימוד התורה כאתגר מרומם, כחוויה שאנחנו מחוברים אליה, הוא יוכל להצדיק את הקושי שבדרך ולתת כוחות להתמודד מולו.

אבל – לא מספיק שהבעל עצמו חווה זאת. הוא זקוק **לשתף** את אשתו בחוויה הזו. כל בוגרת בית יעקב קיבלה חינוך לאהבת תורה בסמינר, אבל מדיבורים לא נוצרת אהבת תורה. אהבת תורה נוצרת מחוויה, מהחיים עצמם. הדבר תלוי

בבעל. אם הוא יהנה מהלימוד וישדר את ההנאה הזו בבית – אשתו תשמח לעמוד לצידו.

מוטל על הבעל לשתף את אשתו, לדבר על זה שהוא נהנה מהלימוד, לחגוג בבית סיומים והצלחות, לדבר על התחושה שהלימוד נותן לו, ולהודות לשותפה הנאמנה שמלווה אותו במסע החיים. אין מי שמרגיש את האדם כמו אשתו. אם הוא באמת נהנה מהלימוד והוא משכיל לשדר לאשתו שבעיניו היא חלק בלתי נפרד מהתמונה – מה שנכון באמת – הדבר נותן כח.

לקיחת אחריות

ישנה נקודה נוספת, חשובה מאוד: נטילת אחריות.

בכל קושי כלכלי ישנם שני עניינים, "צווי דינים": הראשון – עצם הצורך לוותר על צרכים מסוימים. והשני – תחושת חוסר האונים.

כלומר: אם חסרים אלף ₪ בשביל לגמור את החודש ברווחה, בדרך כלל צריך לוותר על דברים. דברים שקשה לוותר עליהם: לא לקנות מעיל לילד ולהסתפק בירושה מבן הדוד; לא לקנות קורנפלקס של "תלמה" ולהסתפק בביסקויטים; וכהנה על זו הדרך. לא נחמד, אבל נסבל.

אבל יש חלק נוסף, שהוא הרבה יותר מכביד.

לא חסרים מצבים שבהם אדם זקוק לדברים שאי אפשר לוותר עליהם, ואין לו פתרון. בעוד שבוע צריך לשלם משכנתא ואין מאיפה; בתיבת הדואר נחת חשבון חשמל שהגיע זמנו והכיס ריק; ורופא השיניים מרוקן את הארנק המרוקן בלאו הכי.

כאן הקושי הוא לא עצם המחסור, אלא תחושת אזלת היד, הרגשה של אין אונים: "מה אני עושה עכשיו".

הקושי הראשון, של המחסור, מותר וראוי שיהיה משותף. בת הזוג הינה שותפה מלאה לדרכנו, ואם בחרנו יחד בדרך האברכות – זה אתגר משותף שיש להתמודד מולו יחדיו. לבד זה בלתי אפשרי.

אבל הקושי השני – כשאין כסף בבנק ולא ברור מה קורה בעוד יומיים – כאן צריך נטילת אחריות. מישו צריך לקחת את העול על כתפיו, והמישהו הזה צריך להיות הגבר. אשה לא בנויה לזה.

מקור הדברים מגמרא (חולין פד):

מאי דכתיב 'טוב איש חונן ומלוה יכלכל דבריו במשפט'! לעולם יאכל אדם וישתה פחות ממה שיש לו, וילבש ויתכסה במה שיש לו, ויכבד אשתו ובניו יותר ממה שיש לו, **שהן תלויין בו והוא תלוי במי שאמר והיה העולם.**

האשה צריכה להרגיש שיש לה גב, שיש מי שתומך בה, שהבעל לוקח אחריות על העסק. עיניה נשואות לבעלה, ועליו מוטל התפקיד לקחת את ההובלה. אין צורך ואין טעם להסתיר מהאשה את המצב הכלכלי, זה לא נכון. בדורנו על פי רוב הבית מתנהל בשיתוף פעולה, בהדדיות, בעבודת צוות. אבל עם זאת – גם בעבודת צוות צריך שיהיה מישהו מוביל. ההובלה בנושא הכלכלי היא תפקיד של הגבר.

אשה בהחלט רוצה פרנסה נורמלית, וחיי עניות גורמים לקשיים רבים. אבל יחד עם זאת, מהותה של התביעה הזו אינה תביעה ממונית יבשה: "תן לי כסף". התביעה של אשה מבעלה שיפרנס אותה היא כחלק ממערכת יחסים, שבהן אשה מעוניינת שבעלה יתן את ההובלה בבית, שהוא יהיה מישהו שאפשר להישען עליו, ושהוא יקח את המושכות והאחריות לידיו. אם הוא עושה זאת נכון – הדבר מחפה על הקושי הכלכלי ונותן כח להתמודד מולו.

שותפות בכל התחומים

נטילת האחריות חשובה לא רק בתחום הפרנסה, אלא גם בשאר תחומי החיים. הדאגה לקיום שזורה גם בדאגה לגידול הילדים, בנטילת אחריות כללית על הבית עם כל מה שכרוך בו, בנשיאה בעול ושותפות בכל חלקי החיים.

במציאות החיים בת זמננו, האברכים נושאים בעול הבית ומסייעים לנשותיהם בגידול הילדים, כדי שהן תוכלנה לפרנס. האברך נוכח בבית בדרך כלל יותר מעמיתו העובד. יש המלגלים על כך, אבל לאמיתו של דבר זה מצב בריא מאוד. טמונה בו ברכה, שהאשה חשה שהחיים מתנהלים בשיתוף פעולה. יש בכך פיצוי לא רע בכלל על הדוחק הכלכלי.

אברך נוכח בבית בשעות הצהריים העמוסות, ובערב בעת ההשכבה. על פי רוב הוא גם מסייע בקניות באופן פיזי. הדבר נותן תחושה שעול הבית הוא דבר משותף. השיתוף הזה עשוי לתרום רבות למערכת היחסים הזוגית, וממילא לשמחת חיים כללית בבית.

שמחת החיים הזו - היא הבסיס האיתן ביותר לחינוך של דורותינו הבאים, להמשיך את דרכנו.